

Kitap Eleřtirisi

Fahri TÜRK ve Sedef ZEYREKLİ YAŞ (ed.), Söylemler ve Eylemler Bağlamında Türk Siyasi Liderlerin Orta Asya Politikaları, Nobel Yayınları, Ankara, 2023, ISBN: 978-625-398-301-7

İlker LİMON¹

Taner KARAKUZU²

Söz başı olarak eleştirisi gerçekleştirilen kitap hakkında birkaç teknik bilgiye yer verilecek olursa aşağıdaki değerlendirme yapılabilir: Kitap 16,5 x 24 cm ebatlarında ve birinci hamur kâğıda renkli olarak basılmıştır. Eser'in kapağı kartondan imal edilmiş ve mavi zemin üzerine kitapta ele alınan Türk liderlerin vesikalık fotoğrafları imgenlenmiştir. Mizanpaj açısından oldukça iyi hazırlanmış olan kitap 400 sayfadan ibarettir. İlmî muhtevası bakımından değerlendirildiğinde ise eserin on özgün bölümden meydana geldiği görülmüştür. Her bölüm, bilimin evrensel kaideleri ışığında kaleme alınmıştır. Kitabın ilmî zenginliği hakkında birkaç sayısal bilgi paylaşılacak olursa; kaynakçalarda görüşmeler dâhil binin üzerinde farklı veri kaynağına rastlanılmıştır. Özgün bilgilerle ve büyük bir titizlikle hazırlanmış 44 tablo, 21 şekil ve iki grafik ilmî açıdan hayranlık uyandırıcıdır. Eser, bölümlerinin mantıksal örgüsü ve genel terkihi dışında tashih bakımından da göz doldurmaktadır. Bu kısa aydınlatmanın ardından kitap içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki neticelere ulaşılmıştır:

Eleřtirisi gerçekleştirilen derleme, Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanlarının (Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer, Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan) ve Türk siyasal hayatında derin izler bırakmış olan üç liderin (Bülent Ecevit, Alparslan Türkeş ve Necmettin Erbakan) Orta Asya politikalarını ayrıntılı olarak çözümlenmiştir. Bu minvalde Türk siyasal hayatına damgalarını vurmuş olan söz konusu liderlerin Batı Türkistan politikalarının -yaklaşımının- söylemlerine nasıl yansıdığı incelenmiştir. Derlemede Türkiye'nin Orta Asya siyasetinin vücuda gelmesinde liderlerin oynadıkları roller masaya yatırıldığı için okuyucuya, ilkin giriş mahiyetinde Türkiye ve Orta Asya ilişkileri hakkında bütüncül bir resim sunmak maksadıyla "Kurumsallaşıp Kurumsallaşamama İkileminde Türkiye'nin Orta Asya Politikası (1991-2021)" başlıklı bir bölüm yazılmıştır (s.1-61). Bu bölüm hiç şüphesiz daha sonra, incelenen siyasi karar alıcıların Orta Asya politikalarının net bir şekilde anlaşılmasına önemli bir katkı sunmuştur. Bunun dışında liderlerin Orta Asya politikaları kitabın onuncu bölümünde anılan devlet adamlarının söylemleri temelinde çarpıcı bir şekilde mukayese edilmiştir. Böylece liderlerin Orta Asya politikalarındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Derlemenin yazılmasındaki amaç, Türkiye-Orta Asya ilişkilerinin (1991-2021) aydınlatılmasının ötesinde liderlerin Batı Türkistan politikalarının bilimsel araştırmalara yeterince konu olmamasından kaynaklanmıştır. Dolayısıyla eser, yukarıda zikredilen karar alıcıların Orta Asya politikalarını, onların söylemleri ve bizatihi katkıları temelinde masaya yatırmıştır. Bu konu hakkında mevcut alan yazında bütüncül ve kapsamlı bir eserin olmaması kitaba ayırt edici bir özellik kazandırmıştır. Ayrıca derlemede Türk liderlerin şahsi yaklaşımlarının -tutumlarının- Ankara'nın Orta Asya başkentlerine yönelik izlemiş olduğu politikaların şekillenmesinde önemli bir vazife ifa ettiği hipotezi sınanmıştır.

¹ Öğr. Gör. Dr. Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: ilkerlimon@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8668-6733

² Öğr. Gör. Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: tanerkarakuzu@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2487-8964

Kitapta yer alan bölümlerin tamamında “Siyasi liderler Türkiye ve Orta Asya Cumhuriyetleri arasındaki ilişkileri ne derece etkilemişlerdir?”, “Liderlerin yaklaşımları Orta Asya’ya yönelik Türk dış politikasını nasıl şekillendirmiştir?” ve “Liderlerin Orta Asya’ya dair yaklaşımları söylemlerine nasıl yansımıştır?” sorularına cevap aranmıştır. Eserin ana hipotezi ise “Liderlerin Orta Asya’ya yönelik almış oldukları inisiyatiflere bağlı olarak Türkiye’nin Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerinin yoğunluğu artan veya azalan bir çizgi izlemektedir.” şeklinde formüle edilmiştir. Ancak bu suallerin haricinde ele alınan bölümlerde farklı sorular da ortaya atılmıştır.

Bölümler hazırlanırken liderlerin kaleme almış oldukları kitapların yanında, 1990’lı yılların başında Türkiye-Orta Asya ilişkileri bağlamında dile getirdikleri görüşler Meclis Tutanak Dergisi marifetiyle çözümlenmiştir. Ayrıca mümkün mertebe, hâlihazırda hayatta olan liderlerle ve önemli bürokratlarla söyleşiler yapılmak suretiyle bölümlere özgünlük kazandırılmıştır. Örneğin on birinci Cumhurbaşkanı Gül, söz konusu bölümün yazarlarıyla verimli bir söyleşi gerçekleştirirken, selefi Sezer ise dönemin Dışişleri Bakanı Şükrü Sina Gürrel vasıtasıyla yapılan görüşme talebini geri çevirmiştir. Namık Kemal Zeybek ile Demirel’in Orta Asya politikası üzerine gerçekleştirilen söyleşi ise bu konuda önemli ayrıntıların ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bunların haricinde Türkeş’in Türkiye Büyük Millet Meclisinde gündeme getirdiği Türk dünyası hakkındaki görüşme önerisine imza atmış olan dönemin Millî Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler (ANAP), Türk Dünyasından Sorumlu Devlet Bakanı Akın Gönen (DYP) ve Milletvekili Erdal Kesebir (DSP) ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Böylelikle karanlıkta kalan bazı hususlar aydınlatılmaya gayret edilmiştir.

Derlemenin bütün bölümlerinde müellifler, söz konusu liderlerin Orta Asya siyasetleri hakkında daha önce neşredilmiş olan makaleleri ve kitapları eleştirel bir bakış açısıyla incelemişlerdir. Giriş, yöntem ve yazın gibi temel bölümlerden sonra liderlerin dış politika anlayışları, Orta Asya politikaları, katıldıkları Türkçe Konuşan Devlet Başkanları Zirveleri ve Orta Asya hakkında vermiş oldukları nutuklar söylem çözümlemesine tabi tutulmuştur. Sonuç bölümlerinde ise yazarlar basit bir özet geçmekten ziyade ulaştıkları sonuçları tartışmışlardır. Kitabın tüm bölümlerinin içerik ve teknik bakımından birbirleriyle ahenkli olduğu aşikârdır. Bu doğrultuda editörler tarafından yoğun bir emek harcandığı su götürmez bir gerçektir. Kitabın kuvveden fiile çıkışının üç yıldan fazla sürdüğü düşünüldüğünde böyle özgün bir eserin meydana getirilmesinin tesadüfi olmadığı kendiliğinden anlaşılmaktadır. Yazına önemli bir katkı sunan bu kitabın geniş kitlelere ulaşması için yayınevine büyük vazifeler düşmektedir.

Yukarıda ayrıntılı olarak dile getirilen bilimsel özellikler mucibince bu kitabın Orta Asya çalışmalarına özgün katkı yapan bir araştırma olduğu söylenebilir. Ezcümle tenkiti gerçekleştirilen kitap, sahip olduğu ilmî ve sistemli yapısının yanında içerdiği güçlü yöntemi nedeniyle araştırmacılar, lisansüstü öğrenciler ve karar alıcılar açısından önemli bir başucu eser olma özelliğine haizdir.